

בל תאחר דנזירות

עיון בדעת רבא בסוגיה

ראשי פרקים

- א. פתיחה
- ב. רקע הסוגיה
- ג. חקירה בהבנת התוספות
- ד. הצעה נוספת להבנת התוספות
- ה. ביאור דברי רבא לאור מסקנות הראשונים
- ו. סיכום

א. פתיחה

בל תאחר דנזירות היכי משכחת לה? כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר, אכל קם ליה בבלי יאכל!
 באומר לכשארצה אהא נזיר. ואי אמר כשארצה ליכא בל תאחר.
 אמר רבא: כגון דאמר לא איפטר מן העולם עד שאהא נזיר, דמן ההיא שעתא הוה ליה נזיר,
 מידי דהוה האומר לאשתו הרי זו גיטיך שעה אחת קודם מיתתי - אסורה לאכול בתרומה מיד,
 אלמא אמרינן: כל שעתא ושעתא דילמא מיית, הכא נמי לאלתר הוי נזיר, דאמרינן:
 דילמא השתא מיית (נדריים ג, ב).

במאמר זה נעסוק בשתי קריאות של דברי רבא בסוגיית 'בל תאחר דנזירות'. המוקש שמוביל לדואליות הנ"ל בא בעקבות היקש הגמרא של נדריים לנזירות:

אדם כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' - מקיש נדריים לנזירות, מה שם בל תאחר אף כאן בל תאחר.

אולם יש לשאול: מעשה קבלת נזירות הוא בעצמו נדר; אדם נודר להיות נזיר, א"כ מדוע יש צורך בהיקש? הרי זו אותה פעולה!
 נצטרך לבחון האם אכן נהיה חייבים לחדש חידוש משמעותי בנזירות, עניין שונה לחלוטין מנדריים שמצדיק את ההיקש הנ"ל, או שנוכל להסביר שבכלל עצם קיומו של דין 'בל תאחר דנזירות' הוא החידוש, ואין צורך במקרה מיוחד.

ב. רקע הסוגיה

הגמ' שואלת "בל תאחר דנזירות היכי משכחת ליה". כבר כאן נצטרך לברר: האם מדובר בשאלת תמיהה; לאמר: בודאי שאין מציאות מיוחדת של בל תאחר בנזירות ומדוע נצרך ההיקש? או שמא מדובר בשאלת בירור; נק' ההנחה היא שיש מציאות של בל תאחר והגמ' שואלת מתי.

המקרה הרגיל, כשאמר "הריני נזיר" - הנזירות חלה לאלתר ואין שום מציאות של בל תאחר.

המקרה השני המובא בגמ' הוא כשאמר "לכשארצה אהא נזיר". אמנם אין הנזירות חלה מעכשיו, והיית חושב שהוא מאחר אותה, אולם אין היא חלה עד שירצה בכך ומאותה עת היא חלה מיד ולכן גם כאן אין מציאות של בל תאחר.

המקרה השלישי מובא בשם רבא: "לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר" - ויש חשש שמא ימות מיד ולכן עליו לקבל נזירות באותו רגע.

הגמ' לומדת זאת מכהן האומר לאשתו: הרי את מגורשת שעה אחת קודם מותי - שאסורה לאכול בתרומה¹ מעכשיו שמא ימות לאלתר.

הראשונים מתלבטים האם מההשוואה לכה"ג נלמד שהאדם נזיר מעכשיו, כפי שאשת הכהן אסורה לאכול בתרומה מיד,

או שכעת עליו לקבל נזירות, לקבל על עצמו להתנהג כנזיר.

הנפקא מינה היא האם יש כאן מציאות של בל תאחר; למ"ד שעליו לקבל מהיום נזירות - כל יום שעובר והוא איננו עושה זאת - הוא עובר ב"בל תאחר", מאידך אם הוא נזיר מעכשיו אז כלל לא שייך כאן בל תאחר.

שני התירוצים הנ"ל מובאים בדברי הרא"ש. התירוץ השני מיוחס לר"ת (נזיר מעכשיו) ואילו הר"ן² תומך בתירוץ הראשון (עליו לקבל נזירות).

ג. חקירה בהבנת התוספות

הקשה הר"ר יוסף שהלך בארץ הצבי אמאי לא משכחת בל תאחר בנזירות דאמר הרי עלי לקבל נזירות אחר שלשים יום ואי מאחר עובר בבל תאחר
ושמא היינו כשינויא דשנינן לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר כלומר עד שאקבל נזירות
עוי"ל דאי מאחר לשלם נדרו א"כ לאו היינו בל תאחר דנזיר כ"א בל תאחר דנדר שמאחר לנדר נדרו.

1. כידוע, גרושת כהן אסורה באכילת תרומה.

2. לפי הבנה אחת, ונרחיב בהמשך.

רבינו יוסף הולך לכיוון אחר לחלוטין. הוא תמחה על שאלת הגמ' : מדוע הגמ' מניחה שאין בל תאחר דנזירות, הרי יש !

התירוץ הראשון בדבריו קשה: הוא מביא את הדוג' של "הרי עלי לקבל נזירות לאחר שלושים יום"- אמנם זהו מקרה של בל תאחר³ אולם יש לבחון עד כמה הוא אכן משקף מציאות ייחודית בנזירות, לכאורה מדובר כאן באיחור בקבלת הנדר, וגם אם יש מציאות ייחודית, מדוע בחרה הגמרא בתירוץ אחר (לא אפטר מהעולם)?

יש לומר שהתירוץ הנ"ל מניח ביסודו שבל תאחר זהו דין בקודשים. כאשר אדם נודר להביא קרבן, עליו לקיים נדרו מיד, כיוון שהקב"ה "מחכה" לך. היית חושב שמציאות זו איננה קיימת בנזירות, שהרי זו איננה שייכת לקודשים- בא רבא ומחדש שגם בנזירות שייך בל תאחר - הקב"ה מחכה לסיום נדרך ולהבאת קרבן ועליך לסיים בזמן.

אמנם לפי זה עדיין נשאלת השאלה מדוע הגמרא לא הביאה את הדוגמא של התוספות, אם יש לה את אותה משמעות הרי לכאורה היא טובה יותר ! זהו הקושי בתירוץ הראשון של התוס' - ולכן בא התירוץ השני⁴.

לפי התירוץ השני מובן שקרבן נזיר הוא כקרבנות קודשים, ולכן לא יהיה שום חידוש בדברי רבא. לכן י"ל שבאמת יש בל תאחר מיוחד בנזירות.

כדי להבין את הדברים לעומקם נציג את הסברו של ר' שמעון שקופ⁵ למושג נזירות: הרש"ש מסביר שהנזירות מורכבת משני חלקים:

א. "תואר נזיר"- אדם מקבל על עצמו את כל האיסורים וההגבלות של נזיר. כעת מודבקת עליו "תווית" נזיר⁶.

ב. המחויבות להתנהג כנזיר. לקבל נזירות בטהרה למשך 30 יום.

כאשר אדם אמר "לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר" הוא למעשה קיבל על עצמו את המחויבות. כעת חלה עליו חובה למנות 30 ימי נזירות. אם הוא אינו מבצע זאת הוא איחר את ימי ה"תואר" שלו.

ניתנו שני הסברים מרכזיים כיצד פועלת תקופת הנזירות ה"משולבת" הנ"ל:

1. בנוסף ל"תואר" מיד חלה עליו גם החובה להתנהג כנזיר, ואם התברר לאחר 20 יום שהפר (שאכל ענבים)- אז כל הימים שעברו בטלים, ועל כ"א הוא עבר בבל תאחר (שהרי התברר רטרואקטיבית שפספס 20 ימים בהם יכל להיות נזיר- ומועד תום הנזירות התאחר).
2. המחויבות בלבד חלה עליו מעיקרא, ועליו לבצע "פעולה" כלשהי שתסמל את התחלת ימי ה"תואר"⁷.

יוצא א"כ שמצאנו בל תאחר ייחודי לנזירות בדוג' של רבא ובכך ענה ר' יוסף לשאלת הגמ'.

3. שלאחר 30 יום עליו לקבל נזירות מיד וכל יום שחולף הוא עובר בכל תאחר.

4. מקובל להסביר שכאשר מביאים תירוץ נוסף משמע שהראשון היה חלש (אחרת למה הביאו עוד אחד?).

5. חידושו למסכת, סימן ד

6. ל"תואר הנזיר" שייכים האיסורים של בל יאכל ובל תשתה- אדם מפר את ההסכם.

7. וקשה להגדיר את ה"פעולה" הזו שהרי נזירות הוא כבר קיבל ולא ברור מה יש לו לחדש כעת.

ניתן להסביר בצורה דומה את דברי הר"ן:

**דכיון שהתנה ואמר לא אפטר מן העולם משמע דה"ק הרי עלי למנות נזירות בענין שלא
יהא חשש בדבר שאשלים נזירותי קודם שאפטר מן העולם.**

כיוון שאני חושש שמא אמות אהיה נזיר מעכשיו (קיבלתי חיוב) ובהמשך אהיה חייב לספור ימי
התנהגות כנזיר (תואר).

ד. הצעה נוספת להבנת התוספות⁸

קושיית רבינו יוסף אינה מוסבת על הגמרא, כי אם על רבינו תם המצוטט לפניו.
האחרון סבר שהנזירות חלה מיד ואין כאן מקרה של בל תאחר.
רבינו יוסף חולק עליו ואומר שיש כאן בל תאחר, שמהשתא חייב לקבל על עצמו נזירות.

"ועוי"ל" בא לבאר/לחדד את התירוץ הראשון. ה"בל תאחר" עליו מדובר הוא של נדר ולא של נזירות,
כעין הערת אגב⁹.

ישנם קשיים בהבנה הנ"ל, שהרי המונח "עוד יש לומר" בא לבאר תירוץ אחר, שונה בתכליתו מהראשון
ולא ביאור/חידוד כפי שנאמר.
בנוסף, מהתירוץ הראשון עולה שמתייחסים לבל תאחר בכלליות- ולא לדברי רבא בפרט.

אם כן נסכם: ישנם 2 זרמים מרכזיים להבנת דברי רבא:

רא"ש(1)/רבינו יוסף/ר"ן¹⁰: עליו לקבל נזירות ולכן יש כאן בל תאחר.
רא"ש(2)/רבינו תם: הוא נזיר מיד ולכן אין כאן בל תאחר.

כפי שהסברתי, ישנם קשיים בפירוש הנ"ל ולא את כולם ציינתי.
על-מנת ליצור מהלך ברור בסוגייה אני רואה חשיבות בציונו, כיוון שבקריאה ראשונית (ראה הערה 7)
פני הדברים אכן נראים כך, כמו ההסבר ברא"ש.
מה עוד שכך הלך הדברים בסוגיה ברור ביותר, ומצטיירים שני כיוונים כלליים לפירוש.

אכן מדקדוק וחקירה בדברים עולות המסקנות כפי שבארנו לעיל (חלק ג), אולם אם רק נדע שאלה
קיימות כשלב נוסף ולא בלעדי, ידרש מאיתנו התאמצות נוספת בהבנת הסברות לעומק.

בירורה של סוגיה נבחן כאשר צריך להסביר ולפשט אותה בפני אדם פשוט.
ההצעה הפשטנית בתוס' הרבה יותר מובנת וקלה להסבר.

7. דברים אלה נובעים מקריאה פשטנית של התוס'. בראיה ראשונית נראה שדברי רב יוסף נאמרים ע"י ראשונים נוספים. אפילו למ"ד
שדרך זו איננה נכונה, אסביר בהמשך מדוע אני בכל זאת רואה חשיבות בהצגתה.

8. ואפשר לומר שזו הערה משמעותית, לאמר, יש לחדש מקרה יחודי לנזירות, והתירוץ הראשון לא עשה זאת- ולכן ידחה.

9. וכך יש להבין את דבריו: היות וחשוב לי לקיים נדרי קודם שאמות- עלי לקבל נזירות מעכשיו, ואעבור על בל תאחר בכל יום
שאחר זאת.

אם אכן אנו מבקשים לטעון שהיא איננה נכונה ויש להציג את החקירה כזו הנכונה, נצטרך להתאמץ פי כמה על מנת שתהיה מובנת לא רק למעיין, אלא גם לאדם מבחוץ¹¹.

ה. ביאור דברי רבא לאור מסקנות הראשונים:

כפי שהסברנו בראשית המאמר, דברי רבא מובאים לאחר שתי הצעות כושלות שהעלתה הגמ'. בעמוד הבא, מובאת דוגמתו של רב אחא בר יעקב¹² - נזיר שנזר בבית הקברות, שם ודאי יש בל תאחר דנזירות¹³.

בטבלה הבאה נסכם את שלושת התירושים בגמרא ויהיה עלינו לבחון, לאור שיטות הראשונים, באיזה אופן מתמקם רבא.

נדר	נוטה ל"בל תאחר"	מתרחק מ"בל תאחר"	לסיכום
הריני נזיר	-	נזירות מעכשיו	אין בל תאחר
לכשארצה אהא נזיר	נזירות בעתיד	מתחילה לחול בעתיד, לפי רצונו.	אין בל תאחר.
לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר (רבא)	?	?	אין בל תאחר/בל תאחר נדרים/בל תאחר נזירות
נזר בבית הקברות (רב אחא)	נזיר מעכשיו אך מאחר נזירות טהרה	-	בל תאחר דנזירות

למ"ד שאין כאן בכלל בל תאחר, יוצא שאין שום הדרגתיות בטבלה הנ"ל, שהרי חזרנו למקרה הראשון. למ"ד שיש כאן בל תאחר דנזירות ממש, מדוע יש צורך בדברי רב אחא, הרי הובאה דוג' טובה¹⁴!

ייתכן וניתן לומר שהאפשרות הסבירה ביותר היא שמדובר דווקא בבל תאחר דנדר, מצב של שלב ביניים: מצד אחד אכן בל תאחר ומאידך, לא מקרה מיוחד לנזירות¹⁵.

1. סיכום

בבואנו לפענח את הסוגייה יש להבין מה שואלת הגמ' באומרה "בל תאחר דנזירות היכי משכחת ליה".

אם נקודת המוצא היא שברור שיש בל תאחר דנדר וכעת מבקשים למצוא בל תאחר יחודי לנזירות, יהיה צורך בחידוש גדול.

10. נמשיל: כאשר אדם רץ לבדו, גם אם ברצונו לרוץ מהר, הוא מגיע לרמה מסויימת. אולם כאשר מעמידים לו "מכתיב קצב" - רמת ההתאמצות שלו תעלה פי כמה.

11. המהווה המשך ישיר לדברי רבא, היות ולא נאמר "אמר רב אחא" - תבנית המבטאת עניין חדש, אלא "רב אחא אמר" - המשך לנאמר לפני כן.

12. ששונה במהותו מנדר - כי מה הבעיה שאדם ידור נדר בבית קברות? אלא ודאי יש כאן מקרה יחודי בנזירות - שחייבת להיעשות בטהרה, והוא מאחר כאן את יום תום נזירותו (שעוד יתחייב ב-7 ימי טהרה).

13. ראה הערה 9. ואפילו אם רב אחא חולק על רבא דבריו צריכים להיכתב כפיסקה חדשה, שסוף סוף שאלת הגמ' "היכי משכחת ליה" - נפתרה.

14. אין ההדרגתיות הנ"ל מחייבת. היא בגדר הצעה בעלמא.

רבינו יוסף מספק תשובה ראויה לשאלה זו ותירוצו נראה כמשמעותי ביותר מבין תשובות שאר הראשונים (ושאר ההבנות).

מאידך, תירוץ זה איננו עולה בקנה אחד עם ההדרגתיות שהצענו לעיל (ראה הערה 13). לפי שיטת ר' יוסף, דברי רב אחא היו צריכים להאמר כפסקה חדשה "אמר רב אחא", שהרי לפ"ז הגמ' מצאה תשובה לשאלה "היכי משכחת ליה", וכעת רב אחא אמור לעבור לשלב ב- הקשיה על השיטה הנ"ל.

מאחר שאין הדברים מנוסחים כך נראה שהגמ' לא מצאה בתירוץ רבא כל תאחר מספק ולכן הובאו דברי רב אחא כנסיון תירוץ אחר.

אולם אם הגמ' שואלת "היכי משכחת ליה" בתור שאלה ברור, משמע שהיא מניחה שעצם קיום המושג כל תאחר בניירות החידוש ואין חובה לחדש בניירות עצמה.

גישה זו מתאימה לתירוץ הראשון של ר' יוסף - העובדה שקרבן נזיר הוא כשאר קרבנות קודשים מהווה חידוש עצום כשלעצמו ולא תהיה בעיה לומר שזה כל תאחר דנזירות.

כיוון נוסף לגישה זו מבוסס על הסוגייה הקודמת "בל יחל".

כל יחל דנזירות היכי משכחת לה?

כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר, אכל קם ליה בכל יאכל, שתה קם ליה בכל ישתה!
אמר רבא: לעבור עליו בשנים.

הגמ' מסיקה שלא ניתן למצוא מקרה יחודי בו יעבור הנוזר על כל יחל בלבד. ז"א היקש נדרים לנזירות (ראה בראשית המאמר) איננו מתפקד בצורה מלאה ולא ניתן לשרטט הקבלה מלאה ביניהם.

לאחר מכן עוברת הגמ' לדון ב"כל תאחר" בידיעה שייתכן וגם כאן לא תושג הקבלה מלאה. ייתכן וניתן לומר שאין הגמ' מחפשת הקבלה מלאה, אלא מנסה למצוא קיום של המושג כל תאחר בהקשר של נזירות לפ"ז תירוצי הרא"ש והר"ן נראים סבירים יותר.

הגישה הנ"ל ודאי עולה בקנה אחת עם ההדרגתיות שהצענו בסוגייה, כפי שבארנו לעיל.

אין אני יודע להצביע במפורש על המקור לכיוונים השונים שלעיל. ייתכן והם נגזרת של דרך העיון בכל המסכת: יש המבקשים למצוא חוט כלשהי השוזר את הסוגיות השונות באותו רעיון ובסברות דומות¹⁶, בניגוד לאחרים המבקשים לבחון כל סוגייה לגופה¹⁷.

15. לדוג': סברתו של ר' שמעון שקופ בדבר החילוק בין תואר הנזיר למחויבות עולה גם סוגיית נדר בתוך נדר (דף יז).

16. ואין זה אומר שאין קשר בכלל, אלא יש לפצח את הסוגייה כשלעצמה ולהגיע למסקנות. אם אלה דומות/עולות בקנה אחד עם המסקנות של סוג' אחרת- מה טוב.